

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารกับการสร้างการมีส่วนร่วม และการจัดการปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเล กรณีศึกษา ชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน จังหวัดสมุทรปราการ” ผู้วิจัยได้แบ่งรายละเอียดเนื้อหาของระเบียบวิธีการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการวิจัย
2. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย
3. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. การนำเสนอข้อมูล

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่องการสื่อสารกับการสร้างการมีส่วนร่วม และการจัดการปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเล กรณีศึกษา ชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน จังหวัดสมุทรปราการ เป็นการวิจัยโดยอาศัยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการสื่อสารของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน และมุ่งเน้นการศึกษาการสื่อสารที่สร้างการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเล รวมทั้งการใช้การสื่อสารของแกนนำชุมชนบ้านขุนสมุทรจีนในการจัดการปัญหา และแนวทางการพัฒนาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมชายฝั่งของชุมชนอย่างยั่งยืน ในการศึกษาประเด็นต่าง ๆ นั้น ผู้ศึกษาใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participatory Observation) และการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการค้นคว้าหาข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้เวลาเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ตั้งแต่เดือนมีนาคม 2550-ธันวาคม 2550

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งในพื้นที่ของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน ทั้งจากภายในชุมชน และจากภายนอกชุมชน จำนวนรวม 28 คน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลุ่มเป้าหมายจากภายในชุมชน จำนวน 15 คน ได้แก่

1. ตัวแทนชาวบ้านในชุมชนขุนสมุทรจีน (Community Member) จำนวน 7 คน

- นางสาวเชือน แข่งสมุทร
- นายบุญนาค แข่งสมุทร
- นายณรงค์ เชื้อไทย
- นางรวีวรรณ เชื้อไทย
- นางสาววิรุณ ตันเจริญ
- นายบุญโชติ ตันเจริญ
- นางสาวศุติ วิสุลินธ์

2. ตัวแทนแกนนำชุมชน (Community Leader) จำนวน 8 คน

- นางสมร แข่งสมุทร
- นายวัลลพ แข่งสมุทร
- นายพิษณุ แข่งสมุทร
- นายประวิทย์ อินอ่วม
- นายสุรศักดิ์ รักแดง
- นายสมศักดิ์ ดอกไม้ขาว
- นายบุญน้อม ดนัยภักดีกอบกุล
- นายวัชรินทร์ ศรีสุข

กลุ่มเป้าหมายจากภายนอกชุมชน จำนวน 13 คน ได้แก่

1. ตัวแทนจากองค์กรภาครัฐ (Government Organization) จำนวน 3 คน ประกอบด้วย

- นายอนุวัฒน์ เมธีวิบูลวุฒิ ผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการ
- นายธนวัฒน์ จารุพงษ์สกุล ตัวแทนสำนักงานสนับสนุนการวิจัย
- นายสุรพล กฤษณามระ ผู้อำนวยการส่วนจัดการที่ดินชายฝั่ง สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

2. ตัวแทนจากองค์กรส่วนท้องถิ่น (Local Administration) จำนวน 2 คน ประกอบด้วย

- นายอำนาจ รัตมีทัต นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการ

- นายสนธยา แต่งอุไร นายกองค้การบริหารส่วนตำบลแหลมฟ้าผ่า
- 3. ตัวแทนจากองค์กรอิสระ (Non-government Organization) จำนวน 1 คน ได้แก่ นายทินกร สารีนันท์ ผู้ช่วยงานสื่อสารองค์การธนาคารโลก
- 4. ตัวแทนจากองค์กรทางวิชาการ (Academic Sector) จำนวน 3 ท่าน ได้แก่
 - ดร.ธรรณ อ่างนาวาสวัสดิ์ รองคณบดีคณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
 - ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรรณี แผงกุล อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
 - นางสุนันทา โชติกเสถียร อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
- 5. ตัวแทนสื่อมวลชน และสื่อมวลชนท้องถิ่น (Mass Media and Local Media) จำนวน 4 ท่าน ประกอบด้วย
 - นายสุเมธ สุทธิธรรม ผู้กำกับรายการโทรทัศน์
 - นายวันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ บรรณาธิการนิตยสารสารคดี
 - นายดวงศักดิ์ ชื่นสินธุ นักข่าวหนังสือพิมพ์มติชน
 - นางสาวกนกวรรณ ดำรงภักดี เจ้าหน้าที่ประจำกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์สื่อสมุทรหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

การวิจัยครั้งนี้ใช้การสุ่มตัวอย่างโดยการอาศัยหลักเครือข่าย (Network Sampling) โดยผู้วิจัยได้ขอให้ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านขุนสมุทรจีนให้ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มบุคคล หรือ องค์กรที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งในพื้นที่ของชุมชนทั้งจากภายในชุมชน และภายนอกชุมชน พร้อมทั้งขอให้ช่วยแนะนำรายชื่อของตัวแทนในแต่ละกลุ่มที่ผู้วิจัยสามารถติดต่อขอสัมภาษณ์ได้ ซึ่งวิธีนี้จะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลที่แท้จริงได้อย่างเต็มที่

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ สามารถจำแนกข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาออกได้เป็น 2 แบบ โดยแบ่งข้อมูลตามแหล่งที่มา ดังนี้คือ

1. ข้อมูลทุติยภูมิ คือ ข้อมูลประเภทเอกสารที่ผู้อื่นได้รวบรวมไว้แล้ว เช่น หนังสือเอกสารทางราชการ เอกสารงานวิจัย บทความในนิตยสาร หรือ ข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ ประชากรศาสตร์ และประวัติศาสตร์ของชุมชน รวมทั้งปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลที่เกิดขึ้น
2. ข้อมูลปฐมภูมิ คือ ข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องเก็บขึ้นมาใหม่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ โดยการใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบการสำรวจสนาม (Field Survey) ประกอบด้วย

2.1 การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่ใช้แบบสอบถาม หรือ การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งวิธีนี้จะเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่าง หรือ ผู้ถูกสัมภาษณ์ ได้แสดงความคิดเห็น หรือ ให้ข้อมูลได้อย่างเต็มที่ โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นข้อคำถามต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย

2.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยจะทำการเก็บข้อมูล ด้วยการนัดหมายกลุ่มแกนนำชุมชนบ้านขุนสมุทรจีนมารวมกัน เพื่อการซักถามเก็บข้อมูลตาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งแกนนำชุมชนกลุ่มนี้จะต้องเป็นบุคคลที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับ การแก้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งการแสดงความคิดเห็น หรือ การซักถามต่าง ๆ จะเป็นไปในลักษณะของการสนทนา เพื่อเปิดโอกาสทุกคนในกลุ่มสามารถแสดง ความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

2.3 การสังเกต (Observation) เป็นการสังเกตแบบไม่เข้าร่วม (Non-participation Observation) โดยผู้วิจัยได้กำหนดบทบาทเป็นผู้สังเกตโดยสมบูรณ์ ซึ่งจะไม่มีการเข้าร่วม ในกิจกรรมใดของชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน ผู้วิจัยจะคอยสังเกตพฤติกรรม และบทบาทของ กลุ่มเป้าหมายในการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนที่มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเล ทั้งกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยสมาชิกในชุมชน และบุคคลภายนอกชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือหลักที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่

1. กรอบประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึก และการสนทนากลุ่ม ซึ่งประเด็น คำถามที่จะใช้สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในแต่ละกลุ่มจะมีความสอดคล้องกันตามวัตถุประสงค์ของ การวิจัยครั้งนี้ แต่ข้อคำถามของกลุ่มเป้าหมายในแต่ละกลุ่มจะมีความแตกต่างกันเพื่อให้เหมาะสม กับบทบาทของผู้เกี่ยวข้องในแต่ละกลุ่ม
2. เครื่องมือเสริมที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ อุปกรณ์เครื่องบันทึกเสียงแบบดิจิทัล และ สมุดจดบันทึก ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์เจาะลึก และการสนทนากลุ่มซึ่งจะ ประเด็นคำถามจะแตกต่างกันตามกลุ่มเป้าหมายที่ทำการสัมภาษณ์ ดังนี้

แนวคำถามสำหรับกลุ่มชาวบ้าน (การสัมภาษณ์เจาะลึก)

1. ชาวบ้านในชุมชนมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างไร ส่วนใหญ่พูดคุยกันเรื่องใด สถานที่ใด และช่วงเวลาใด

2. ท่านทราบถึงปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลหรือไม่ ท่านได้รับข่าวสารจากที่ใดบ้าง และท่านคิดเห็นอย่างไรกับปัญหาดังกล่าว

3. ท่านมีการพูดคุยเรื่องนี้กับชาวบ้านคนอื่นหรือไม่ อย่างไร และเหตุใดชาวบ้านจึงรวมตัวกันเพื่อพูดคุยในเรื่องดังกล่าว มีการพูดคุยกันบ่อยแค่ไหน และคุยกันที่สถานที่ใด

4. ท่านมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลของชุมชนมากน้อยเพียงใด และอย่างไรบ้าง

- ท่านให้ความสำคัญกับปัญหานี้มากน้อยเพียงใด และปัญหานี้ส่งผลกระทบต่ออย่างไรกับท่าน และครอบครัวบ้าง

- ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผนงาน หรือ เสนอความคิดเห็นในการแก้ปัญหานี้บ้างหรือไม่ อย่างไร

- ท่านได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน หรือ ร่วมกิจกรรม (ร่วมประสานงานประชาสัมพันธ ์ สนับสนุนสิ่งของ เงิน หรือ ลงแรง) ในการแก้ไขปัญหานี้บ้างหรือไม่ อย่างไร

- ท่านได้ติดตามผลของการแก้ปัญหาดังกล่าวบ้างหรือไม่ อย่างไร

- การแก้ไขปัญหานี้ให้ประโยชน์กับท่าน และครอบครัวของท่านอย่างไรบ้าง

5. แกนนำชุมชน หรือ หน่วยงานต่าง ๆ มีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหานี้ อย่างไรบ้าง จัดโดยกลุ่มใด สถานที่ และช่วงเวลาในการจัดกิจกรรม

6. แกนนำชุมชน หรือ หน่วยงานต่าง ๆ มีวิธีการบอกกล่าว หรือ ชักชวนให้ท่านไปร่วมกิจกรรมอย่างไร และท่านได้เข้าร่วมในกิจกรรมนั้นหรือไม่ และเพราะเหตุใดท่านจึงเข้าร่วมหรือไม่ เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว

แนวคำถามสำหรับกลุ่มบุคคลภายนอก (การสัมภาษณ์เจาะลึก)

1. เหตุใดหน่วยงานของท่านจึงให้ความสนใจกับปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งในพื้นที่ชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน

2. หน่วยงานของท่านเริ่มติดต่อ หรือ ถูกติดต่อเพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหายา อย่างไร ผ่านทางบุคคลใด และช่องทางใด

3. หน่วยงานของท่านได้เข้ามาสนับสนุน หรือ ช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหานี้อย่างไรบ้าง

- หน่วยงานของท่านให้ความสำคัญกับปัญหานี้มากน้อยเพียงใด และปัญหานี้ส่งผลกระทบต่อหน่วยงานของท่าน

- ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผนหาแนวทางในการแก้ปัญหานี้บ้างหรือไม่ อย่างไร

- หน่วยงานของท่านได้มีส่วนร่วมสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมในการแก้ไขปัญหา อย่างไรบ้าง (ให้การสนับสนุนด้านความรู้ทางวิชาการ/ งบประมาณ/ การประชาสัมพันธ์)
 - หน่วยงานของท่านได้ร่วมติดตามผลของการแก้ปัญหาดังกล่าวบ้าง
 - หน่วยงานของท่านจะได้รับประโยชน์ใดจากการแก้ปัญหาในครั้งนี้
4. หน่วยงานของท่านได้ดำเนินการหรือจัดกิจกรรมใดบ้างเพื่อแก้ไขปัญหา ใช้สถานที่ใด และช่วงเวลาใดในการจัดกิจกรรม
 5. ท่านมีวิธีการบอกกล่าว หรือ ชักชวนให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมของท่านอย่างไรบ้าง
 6. ในระหว่างการจัดกิจกรรม ท่านได้เปิดโอกาสให้แกนนำชุมชน และชาวบ้านได้มีส่วนร่วมกิจกรรมมากน้อยเพียงใด และในขั้นตอนใดบ้าง ชาวบ้านให้ความสนใจกับกิจกรรมของท่านหรือไม่ อย่างไร
 7. ท่านมีการติดต่อสื่อสารกับชาวบ้านอย่างไร ในเรื่องใด และชาวบ้านมีการสื่อสาร (ตอบกลับ) กับท่านอย่างไรบ้าง
 8. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับการจัดการปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบ้านชุมชนสมุทรจีน และแนวทางใดที่จะสามารถพัฒนาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมชายฝั่งได้อย่างยั่งยืน

แนวคำถามสำหรับกลุ่มแกนนำชุมชน (การสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เจาะลึก)

1. กลุ่มแกนนำมีการรวมตัวในการแก้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลของชุมชนได้เพราะเหตุใด ตั้งแต่เมื่อไร
2. ภายในกลุ่มแกนนำชุมชนมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างไร ผ่านสื่อใด สถานที่ และช่วงเวลาใดบ้าง
3. ระหว่างแกนนำชุมชน และชาวบ้านมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างไร ผ่านสื่อใด และสื่อสารกันเรื่องใด
4. แกนนำชุมชนมีการพูดคุยกับชาวบ้านเกี่ยวกับการจัดการแก้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งของชุมชนบ้างหรือไม่ ใช้วิธีสื่อสารอย่างไร สถานที่ และช่วงเวลาใด
5. แกนนำชุมชนมีการดำเนินการในการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งอย่างไร และเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด
6. ท่านมีการชักชวนให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของท่านอย่างไร ผ่านสื่อใด
7. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการแก้ปัญหาของชุมชนมากน้อยเพียงใด และมีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง

8. ท่านคิดว่าปัจจัย และอุปสรรคใดที่ทำให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่ ร่วมในกิจกรรมการแก้ปัญหาต่าง ๆ
9. กลุ่มแกนนำได้ติดต่อขอความช่วยเหลือในการแก้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งจากหน่วยงานใดบ้าง และติดต่อผ่านช่องทางใด
10. หน่วยงานภายนอกได้เข้ามาให้การสนับสนุนหรือช่วยเหลือในการแก้ปัญหาอย่างไรบ้าง
11. กลุ่มแกนนำมีแนวทางการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลของชุมชนอย่างไร รวมทั้งแนวทางการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนในอนาคต

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำข้อมูลที่รวบรวมมาได้ทั้งข้อมูลทุติยภูมิ และข้อมูลปฐมภูมิมาทำการตรวจสอบความถูกต้อง และความเชื่อถือได้ของข้อมูล โดยข้อมูลที่ได้จากวิธีการรวบรวมเอกสาร การสังเกต การจดบันทึก การสัมภาษณ์เจาะลึก และการสนทนากลุ่ม จะต้องมีความสอดคล้องกันให้มากที่สุด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เที่ยงตรง และเป็นความน่าเชื่อถือได้ จากนั้นผู้วิจัยจะทำการจัดแบ่งข้อมูลตามประเด็นที่ต้องการทำการศึกษาค้นคว้า และทำการวิเคราะห์โดยนำแนวคิด และทฤษฎีด้านการสื่อสาร และการมีส่วนร่วมของประชาชนมาใช้เป็นกรอบแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อหาความสัมพันธ์ของการสื่อสารกับการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้

การนำเสนอข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยโดยอาศัยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนั้น ผลการศึกษาจึงนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ในรูปแบบของการบรรยายเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Analysis Descriptive) และการอธิบาย (Explanatory Research) แสดงการเชื่อมโยง และความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารที่สร้างการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง รวมทั้งการอธิบายถึงการสื่อสารของกลุ่มแกนนำชุมชนในการจัดการกับปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย